

Clinton Enoch

PORADNICTWO EDUKACYJNE JAKO STRATEGIA KOMPLEMENTARNA WOBEC KONCEPCJI CAŁOŻYCIOWEGO UCZENIA SIĘ*

Możliwości przystosowania się różnych form poradnictwa do przyszłych zadań będą zależę od tego, w jakim stopniu uda się w sposób wiarygodny i celowy wpisać w daną ofertę poradniczą odpowiedzialność, solidarność i wsparcie oraz przekonująco je wyrażać. Sukces poradnictwa będzie oczywiście uzależniony od tego, czy będzie można z niego korzystać w sposób swobodny i czy będzie ono przynosiło efekty klientom i radzącym się. Ten ogólny trend i wyzwania z nim związane dotyczą wszystkich ofert poradnictwa całościowego (*lebensbegleitende Beratungsangebote*) – ofert podmiotów edukacji dalszej¹, niezależnych zrzeszeń poradniczych aż po wielkie organizacje izb handlowych, Kościołów, związków zawodowych i Federalnej Agencji Pracy. Aktualnie opracowywane są różne procedury projakościowe oraz tworzone sieci służące standaryzacji i optymalizacji ofert poradnictwa edukacyjnego. Wszyscy, którzy zajmują się naukowo i praktycznie ofertą całościowego poradnictwa edukacyjnego, uznają, że mikrozdarczenia działania poradniczego są ściśle powiązane z instytucjami. Wszelkie przyszłościowe koncepcje, a także empiryczne badania nad poradnictwem edukacji dorosłych będą musiały uwzględnić te okoliczności.

Poradnictwo pedagogiczne i edukacyjne jako przedmiot nauk o wychowaniu

Już w 1984 roku Kurt Aurin próbował ujednoczyć definicję poradnictwa pedagogicznego. Stwierdził przy tym, że rozbudowa świadczeń poradniczych w różnych obszarach

---

* Artykuł ukazał się w nieco zmienionej formie pt. *Bildungsberatung im Lebenslauf* w „Forum Erwachsenenbildung” 2011, nr 1.

¹ W obszarze niemieckojęzycznym pojęcia edukacji dalszej (*die Weiterbildung*) i edukacji dorosłych (*die Erwachsenenbildung*) używane są zamiennie. Aby oddać specyfikę niemieckiej terminologii, w tłumaczeniu zachowano, zgodnie z oryginałem, pojęcie edukacji dalszej, którego tłumaczenie funkcjonuje już w polskiej literaturze dotyczącej niemieckiej andragogiki oraz w tłumaczeniach niemieckiej literatury z tego zakresu. Autor także używa tego pojęcia zamiennie z pojęciem edukacji dorosłych.

pedagogiki „nie przebiegała bez problemów i krytyki, tak z pozycji tradycyjnej, jak i reformatorskiej”². Napięcie, które opisuje K. Aurin, istnieje do dziś: z jednej strony następuje przejmowanie do pedagogiki różnych założeń poradniczych, na przykład z psychologii humanistycznej Carla Rogersa albo z koncepcji systemowych. Z drugiej zaś ich recepcja i transformacja w obrębie pedagogiki oddziałują zwrotnie na koncepcję i kształt usług poradniczych. Dla dzisiejszej dyskusji wciąż istotny jest pogląd, że teoria poradnicza i teoria pedagogiczna są ze sobą wielorako powiązane i wzajemnie na siebie wpływają³. Christina Krause mówi o poradnictwie pedagogicznym wtedy, gdy z jednej strony w polu działania pedagogicznego ujawnia się potrzeba porady, a z drugiej, gdy w ramy pracy pedagogicznej włączane jest środowisko⁴. Dotyczy to na przykład poradnictwa wychowawczego i rodzinnego, edukacyjnego oraz poradnictwa edukacji dalszej i poradnictwa przykościelnego.

W dyskusji na temat nauk o wychowaniu ważny jest wątek odnoszący się do pojęcia edukacji, stworzonego w ramach teorii poradnictwa pedagogicznego. Bernd Dewe, uczestnik debaty dotyczącej edukacji dorosłych/edukacji dalszej, twierdzi, że poradnictwo edukacyjne jest czymś więcej niż „zwykłym przekazywaniem informacji”⁵. Poradnictwo jest według niego „usytuowane w kontekście przerabiania niedających się usunąć życiowych sytuacji problemowych w historii edukacji jakiejś osoby”⁶. Dlatego poradnictwo pedagogiczne musi uwzględniać rozległe powiązania „procesów transformacyjnych, mających wpływ na indywidualną historię edukacji jednostki”⁷. W konsekwencji, według B. Dewego, definicja problemu w poradnictwie pedagogicznym wychodzi nie od tego, że istnieje „jakiś wewnętrzny psychiczny albo fizyczny symptom choroby”⁸, lecz od tego, że istnieje „jakaś przekraczająca indywidualną problematykę typowa społeczna sytuacja problemowa” klienta. Poradnictwo w obszarze edukacji szkolnej, pozaszkolnej pracy z młodzieżą i edukacji dorosłych w przeciwieństwie do poradnictwa terapeutycznego nie jest zorientowane na usuwanie głębokich zaburzeń. W poradnictwie chodzi o zorientowaną na kompetencje oraz na

---

² K. Aurin, *Einleitung: Beratung – eine pädagogische Aufgabe*, [w:] *Beratung als pädagogische Aufgabe*, red. K. Aurin, Bad Heilbrunn 1984, s. 7.

³ P. Kossack, *Lernen Beraten. Eine dekonstruktive Analyse des Diskurses zur Weiterbildung*, Bielefeld 2006.

⁴ Por. Ch. Krause, *Pädagogische Beratung: Was ist, was soll, was kann Beratung?*, [w:] *Pädagogische Beratung. Grundlagen und Praxisanwendung*, red. B. Fittkau, R. Fuhr, H.U. Thiel, Paderborn 2003.

⁵ B. Dewe, *Beratung*, [w:] *Einführung in die Grundbegriffe und Grundfragen der Erziehungswissenschaft*, red. H.H. Krüger, W. Helsper, Wiesbaden 2006, s. 121.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, s. 122.

zasoby pracę z indywidualnym przypadkiem. Poradnictwo tego rodzaju może być rozumiane jako prawdziwie pedagogiczna forma działania.

Również Frank Engel używa pojęcia edukacji, budując teorię poradnictwa edukacyjnego⁹. Analizuje on na przykład orientację performatywną, dominującą we współczesnych świadczeniach poradniczych, i krytykuje koncepcję poradnictwa zorientowaną na „opis powierzchniowy” (*Oberflächenbeschreibung*) problemów. Posługując się pojęciem performancji, które rozwinął, opierając się na pracach Noama Chomsky’ego i Jeana-François Lyotarda, Frank Engel podkreśla popularność „logiki powierzchni”, podążającej za myśleniem czysto ekonomicznym. Również aktualne dyskursy, jak „uczenie się całościowe” i „społeczeństwo wiedzy”, są wedle niego podporządkowane myśleniu zorientowanemu na wydajność. Prezentacja i funkcjonalność będą się stawały, zdaniem F. Engela, coraz ważniejsze, co wpłynie również na postrzeganie oferowanych świadczeń poradniczych. Aktualnie następuje przemiana koncepcyjna. W centrum zainteresowania nie znajduje się już ani „pomoc”, ani „pomoc dla samopomocy”, poradnictwo jest raczej traktowane jako „*interface management*”¹⁰. Klienci oczekują w związku z tym produktów, to znaczy łatwych do konsumpcji ofert poradniczych, które mogą być od razu wykorzystane i zastosowane z jak największym zyskiem dla własnego życia (*output*). W odniesieniu do koncepcji poradnictwa jako czystego przekazywania wiedzy i informacji F. Engel konkluduje:

Wiemy, że nie ma poradnictwa bez informacji [...], w każdej radzie, jak w każdej rozmowie, wymienia się informacje. Jeśli jednak poradnictwo ograniczy się do zorientowanej na performancję pomocy informacyjnej, wtedy straci ona swój charakter komunikacyjny i interaktywny, ale również refleksyjny, a możliwe, że także solidarny¹¹.

Frank Engel widzi przyszłość poradnictwa w akcentowaniu realnych i solidarnych interakcji między doradcą a radzącym się. Kreśli on pojęcie edukacji, które reaktywuje „zapomniane inne”: „Inne to dla mnie refleksja nad performancją, to próba badania przyczyn performancji, szukania rozwiązań, to jest to, co można byłoby nazwać wątpliwością wobec szybkiej performancji”¹². A zatem edukacja rozumiana jest w kontekście poradnictwa jako refleksyjne i profesjonalne traktowanie nie-wiedzy. Frank Engel uzasadnia swoje stanowisko, odwołując się do postmodernistycznej koncepcji pluralizmu wizji świata.

⁹ F. Engel, *Beratung zwischen Performanz und Bildung*, „PÄD Forum” 1998, nr 5.

¹⁰ Zarządzanie punktami styku, np. projektów, dziedzin, osób, przedsiębiorstw i in. Najważniejsze punkty styku to m.in. styk firma–firma, firma–klient, pracodawca–pracownik – przyp. tłum.

¹¹ F. Engel, *op. cit.*, s. 426.

¹² *Ibidem*.

Poradnictwo w edukacji dalszej

W dyskusji andragogicznej pojęcie poradnictwa ma dzisiaj wiele znaczeń. Dlatego Matthias Rohs i Bernd Käßplinger nazywają je „pojęciem omnibusem”, jest ono bowiem przedmiotem różnorodnych dyskusji i za każdym razem wyraża coś innego¹³. Pojęcie poradnictwa z punktu widzenia semantyki historycznej wskazuje na kompleksowość zawierającą się pomiędzy koncepcjami psychologicznymi a szerokimi definicjami pochodzącymi z życia codziennego. Wiltrud Gieseke opisała pięć istotnych obszarów zastosowania poradnictwa w andragogice, nie rosząc sobie pretensji do kompletności. Należą do nich:

- 1) poradnictwo dotyczące indywidualnego podejmowania decyzji w zakresie udziału w edukacji i podnoszenia kwalifikacji;
- 2) poradnictwo psychospołeczne w sytuacjach kryzysowych w formie interwencji społeczno-pedagogicznej;
- 3) poradnictwo dotyczące uczenia się związane z usuwaniem trudności z uczeniem się w procesie;
- 4) poradnictwo instytucjonalne dotyczące rozwoju organizacji;
- 5) poradnictwo dotyczące uczenia się jako pedagogiczne wspomaganie w autonomicznym procesie uczenia się¹⁴.

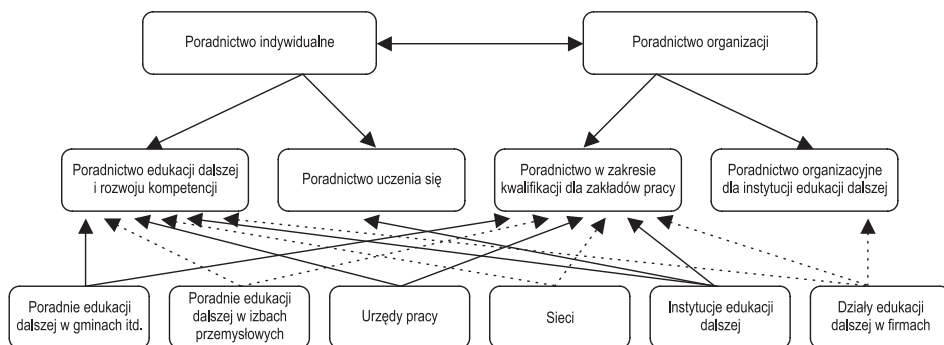
Podział poradnictwa według obszarów zastosowania umożliwia definiowanie go w odniesieniu do nich z punktu widzenia określonych działań pedagogicznych. Ten podział uwypukla historycznie ukształtowaną oryginalność różnych dziedzin zastosowania poradnictwa. Poradnictwo edukacyjne jako poradnictwo edukacji dalszej i związane z kwalifikacjami jest zatem odróżniane od poradnictwa społeczno-pedagogicznego i psychologiczno-społecznego. Autorka przywołuje dwukrotnie poradnictwo w zakresie uczenia się, po raz pierwszy jako klasyczną pomoc w uczeniu się na kursach dla dorosłych w sensie pomocy psychologicznej przy trudnościach w uczeniu się, a po raz drugi jako nowoczesną formę wsparcia w autonomicznych procesach uczenia się. Następnie poradnictwo organizacyjne zdefiniowane jest jako klasyczny obszar poradnictwa w dziedzinie edukacji dalszej. Pedagogiczne przestrzenie zastosowania poradnictwa, które wymienia W. Gieseke, można opisać jako skondensowane formy działania społecznego, dysponujące własnymi pojęciami i znajdujące się na różnych poziomach rozwoju. Typologia W. Gieseke tworzy dla poradnictwa teoretyczną ramę profesji. Zróznicowany rozwój odmiennych obszarów poradnictwa pedagogicznego

¹³ M. Rohs, B. Käßplinger, *Lernberatung in der beruflich-betrieblichen Weiterbildung. Konzepte und Praxisbeispiele für die Umsetzung*, Münster 2004, s. 13.

¹⁴ W. Gieseke, *Beratung in der Weiterbildung – Ausdifferenzierung der Beratungsbedarfe*, „Report. Literatur- und Forschungsreport Weiterbildung” 2000, nr 1, s. 10.

wyznacza jednocześnie granice wobec innych terenów poradnictwa – (przede wszystkim) psychologicznego i ekonomicznego.

Rysunek 1. Typologia poradnictwa edukacji dalszej według Christiane Schiersmann i Heidi Remmele¹⁵

Bardzo podobne spojrzenie na obszary poradnictwa w ramach edukacji dalszej leży u podstaw systematyzacji stworzonej przez Christiane Schiersmann, Heinz-Ulricha Thiela oraz Heidi Remmele¹⁶. Dokonują oni analitycznego rozróżnienia pomiędzy poradnictwem indywidualnym a odnoszącym się do organizacji oraz przeprowadzają ich podział według kryteriów systemowych. Poradnictwu indywidualnemu podporządkowują poradnictwo dotyczące dalszej edukacji i rozwoju kompetencji oraz poradnictwo w zakresie uczenia się. Pod poradnictwem organizacyjnym umieszczają poradnictwo dotyczące kwalifikacji adresowane do przedsiębiorstw oraz poradnictwo organizacyjne dla instytucji edukacji dalszej. Ilustracja ta może służyć ukazaniu zarówno aktualnych obszarów poradnictwa, jak i ich punktów stykowych z innymi dziedzinami działania. Dodatkowo na rysunku wymienione są przykładowe instytucje przynależące do odpowiednich dziedzin działalności. Znamienne jest tutaj, że klasyczne instytucje pedagogiczne zostały ulokowane na równi z instytucjami izb handlowych, firm i sieci. Zaznaczono przez to, że poradnictwo jest profesją i formą działania, która zderza się z klasycznym podejściem pedagogicznym. Autorzy konkludują: „Dla obszaru edukacji dalszej nie opracowano jeszcze koncepcji poradnictwa”¹⁷.

¹⁵ Ch. Schiersmann, H. Remmele, *Beratungsfelder in der Weiterbildung. Eine empirische Bestandsaufnahme*, Baltmannsweiler 2004, s. 14.

¹⁶ *Ibidem*; Ch. Schiersmann, H.U. Thiel, *Beratung in der Weiterbildung*, [w:] *Das Handbuch der Beratung*, t. 2: *Ansätze, Methoden und Felder*, red. F. Nestmann, F. Engel, U. Sickendiek, Tübingen 2007.

¹⁷ Ch. Schiersmann, H.U. Thiel, *op. cit.*, s. 899.

Od poradnictwa edukacji dalszej do poradnictwa edukacyjnego – rozwój historyczny

Jako temat badań poradnictwo edukacji dorosłych zainicjowane zostało przez praktykę poradniczą w zakresie edukacji dalszej. Od końca lat 70. XX wieku badacze zajmują się tym swoistym obszarem zastosowania poradnictwa, ponieważ istnieje tutaj bezpośredniość i jednoznaczna bliskość wobec praktyki edukacji dalszej¹⁸. Poradnictwo edukacji dalszej w klasycznym rozumieniu oznacza poradnictwo dotyczące podejmowania decyzji co do możliwości udziału w edukacji dalszej¹⁹. Może się ono odbywać w instytucjach edukacji dalszej albo w specjalnie w tym celu założonych poradniach. Wraz z wprowadzeniem w połowie lat 70. XX wieku niezależnych poradni edukacji dalszej rozpoczęło się zainteresowanie naukowe tą formą poradnictwa²⁰. Oprócz wymiaru indywidualnego poradnictwo w zakresie edukacji dalszej może się również odnosić do organizacji. Służy wówczas określeniu potrzeb edukacyjnych i możliwości kwalifikacji w zakładach oraz przedsiębiorstwach, jak również inicjuje procesy poradnicze w organizacjach i towarzyszy im. W kontekście dyskusji dotyczącej całościowego uczenia się Ch. Schiersmann i H.U. Thiel optują za tym, aby zamiast pojęcia indywidualnego poradnictwa w zakresie edukacji dalszej stosować pojęcie poradnictwa w zakresie rozwoju kompetencji²¹. Wobec licznych przełomów, nieciągłości i „nowych początków” w biografii jednostek poradnictwo w zakresie edukacji dalszej wykazuje coraz więcej punktów stykowych z innymi formami poradnictwa, takimi jak poradnictwo związane z różnymi fazami życia, z zarządzaniem zasobami ludzkimi w firmie, z poradnictwem dotyczącym kariery zawodowej, względnie indywidualnym coachingiem. Poradnictwo w zakresie edukacji dalszej zakłada wsparcie ze środków publicznych, dlatego integracja i pomoc są wpisane w misję poradnictwa. Od lat 70. XX wieku celem było, i nadal jest, zwrócenie się ku grupom społecznym nieuczestniczącym w edukacji (*bildungsferne*). Poradnictwo edukacji dalszej, realizując misję publiczną, musi docierać do jak największej liczby ludzi i dlatego powinno być bezpłatne²².

¹⁸ U. Klevenow, *Weiterbildungsberatung*, Frankfurt/Main 1980; Y. Kejcz, *Weiterbildungsberatung. Eine Untersuchung*, Heidelberg 1988; W. Gieseke, K. Opelt, *Weiterbildungsberatung II. Studienbrief des Zentrums für Fernstudien und Universitäre Weiterbildung*, Kaiserslautern 2004; *Bildungsberatung im Dialog*, t. 1-3, red. R. Arnold, W. Gieseke, Ch. Zeuner, Baltmannsweiler 2009.

¹⁹ W. Gieseke, *op. cit.*, s. 10.

²⁰ Y. Kejcz, *op. cit.*

²¹ Ch. Schiersmann, H.U. Thiel, *op. cit.*, s. 894.

²² S. Kühnapfel, *Mobile Bildungsberatung. Ein Handlungsleitfaden für die Praxis*, Berlin 2008; S. Dietel, *Mobile Bildungsberatung und nachhaltige Entwicklungschancen*, Berlin 2008.

Dane statystyczne dotyczące poradnictwa edukacji dalszej

W badaniach przeprowadzonych na terenie całych Niemiec²³ Ch. Schiersmann i H. Remmele zajęły się strukturą poradnictwa publicznego²⁴. Stwierdziły one, że z perspektywy grup docelowych poradnictwa edukacji dalszej oferta poradni w zakresie edukacji dalszej skierowana jest przede wszystkim do kobiet (87%) oraz bezrobotnych (69%)²⁵. W poradniach niezależnych²⁶ chodzi przede wszystkim o poradnictwo związane z włączeniem do rynku pracy. Indywidualne poradnictwo edukacji dalszej w placówkach niezależnych należy zarówno do poradnictwa edukacji, jak i poradnictwa zawodu.

Natomiast poradnictwo w zakresie edukacji dalszej, realizowane w ramach izb przemysłowych i izb handlu, związane jest z doradzaniem ludziom przede wszystkim w zakresie dostosowywania i poszerzania już istniejących umiejętności zawodowych. Przeważnie doradza się tu ludziom, którzy mają pracę i chcą zdobywać dalsze kwalifikacje (92%). Podział usług poradniczych izb przemysłowych i handlowych oraz izb rzemieślniczych dokonuje się wedle zawodów i dziedzin zawodowych. W centrum znajduje się tu edukacja związana z adaptacją zawodową i awansem.

Poradnictwo edukacji dalszej dostarcza informacji merytorycznych w kwestiach związanych z wykształceniem, finansowaniem i problematyką dotyczącą szkoły oraz rynku pracy. Reorientacja zawodowa i określanie profilu kompetencyjnego stanowi tu tylko część świadczeń, aczkolwiek istotną²⁷.

Typologia edukacji dalszej według Wiltrud Gieseke i Karin Opelt

Wiltrud Gieseke i Karin Opelt, opierając się na badaniach empirycznych oraz posługując się procedurą indukcyjną, stworzyły potrójną typologię poradnictwa²⁸. Wedle ich koncepcji w poradnictwie istnieje pole napięcia między przekazywaniem informacji

²³ Wyniki studiów dotyczą roku 2002. W sumie przeanalizowano 1377 ankiet (30,18% próby). Badano kierowników i doradców poradni edukacji dalszej, izb przemysłowych i rzemieślniczych, instytucji edukacji dalszej oraz decydentów z wydziałów rozwoju kadr lub edukacji dalszej (zob. Ch. Schiersmann, H. Remmele, *op. cit.*).

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, s. 55.

²⁶ Podział na poradnictwo w poradniach niezależnych i związanych z instytucjami edukacji (*trägerungebundene und trägergebundene Beratungsstellen*) wprowadził Rudolf Tippelt (Zob. R. Tippelt, *Beratung in der Weiterbildung: Grundlagen und Perspektiven*, [w:] *Beratung und Information in der Weiterbildung*, red. T. Eckert, C. Schiersmann, R. Tippelt; Hohengehren 1997) – przyp. tłum.

²⁷ Zob. Ch. Schiersmann, H. Remmele, *op. cit.*, s. 78-79.

²⁸ Zob. W. Gieseke, K. Opelt, *op. cit.*

a procesami biograficznymi. Ukazując mikroproces poradnictwa, autorki rozróżniają następujące jego typy:

1. Poradnictwo informacyjne: w tym typie poradnictwa radzący się mają względnie jasne wyobrażenie o tym, jakiej edukacji dalszej poszukują. Radzący się potrafi jednoznacznie sformułować intencję, a doradca może ją łatwo zrozumieć. Zarówno poziom komunikacji, jak i wymiar problemu nie są szczególnie głębokie. Problemy kognitywne, emocjonalne oraz związane z motywacją radzącego się są wyjaśnione wcześniej lub nie są w ogóle poruszane w trakcie porady. Przekaz informacji następuje bezproblemowo, dzisiaj jest on coraz bardziej wspierany przez banki danych zajmujące się edukacją dalszą i różne materiały informacyjne. Cechą tego poradnictwa jest pokazanie możliwości edukacji dalszej i refleksja nad nimi.

2. Poradnictwo sytuacyjne: w poradnictwie sytuacyjnym chęć uczestniczenia w edukacji dalszej radzącego się uaktywnia się dopiero w czasie procesu poradniczego, ale jest ona niesprecyzowana. Sytuacja poradnicza jako taka staje się najważniejsza. Doradcy koncentrują się wyłącznie na „powierzchniowej strukturze” (*Oberflächenstruktur*) prezentowanej przez radzącego się. Cel i charakter porady polegają na wyjaśnieniu sytuacji w odniesieniu do motywów, interesów, wartości danego przedsięwzięcia edukacyjnego. Głębię problemu należałoby umieścić na średnim poziomie, ponieważ chęć uczestniczenia w edukacji wiąże się z sytuacją życiową osoby szukającej porady.

3. Poradnictwo zorientowane na biografię: poradnictwo zorientowane na biografię wykazuje pewną bliskość wobec biograficznego uczenia się, ponieważ w trakcie procesu poradniczego dochodzi do głosu historia życia klienta i jest odnoszona do jego biografii edukacyjnej. Wyrażna chęć uczestniczenia w edukacji dalszej nie daje się tu jednoznacznie określić. Chodzi o to, żeby w procesie poradniczym ujawnić zaniechane zainteresowania edukacją dalszą oraz ukazać okazje do uczenia się. Ryzyko tej formy poradnictwa wiąże się z jej podobieństwem do terapii – głębia problemów może bowiem dotyczyć również problemów egzystencjalnych radzącego się.

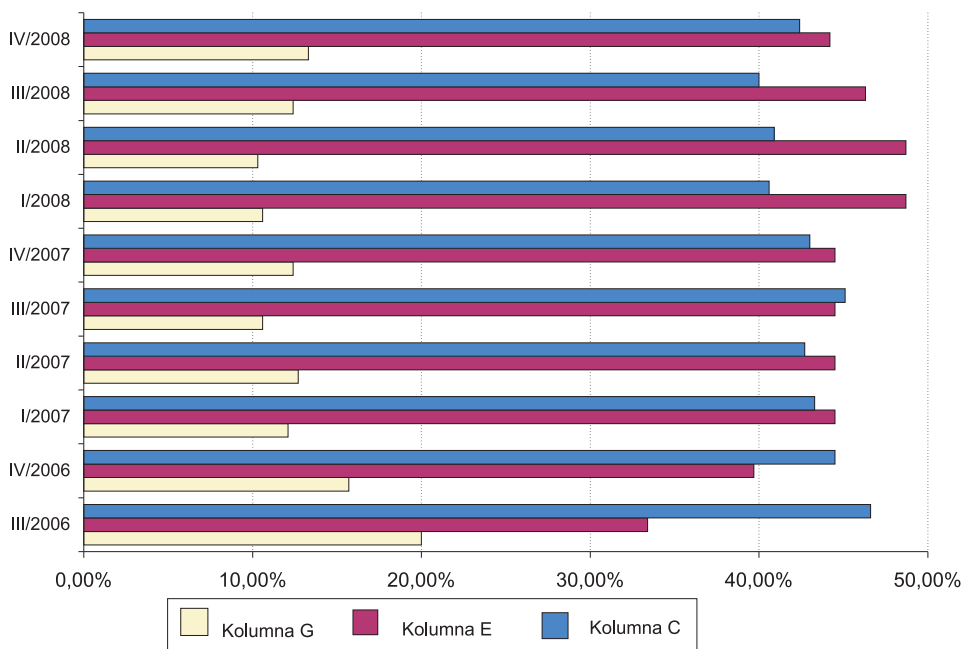
Ta typologia poradnictwa w zakresie edukacji dalszej została opracowana przez W. Gieseke i K. Opelt na podstawie zapisów różnych rozmów. Widoczne jest tu, że poradnictwo jest badane z perspektywy teorii decyzji. Autorki odwołują się w dużym stopniu do C. Rogersa, którego humanistyczne założenia odzwierciedlają empiryczne ramy typologii²⁹. Ta, skonstruowana na podstawie badań empirycznych, potrójna typologia została również wykorzystana, by analizując dokumentację poradni edukacji dalszej, wyłonić rodzaje poradnictwa. Na rysunku 2 pokazano rozkład różnych typów

²⁹ C. Rogers, *Die nicht-direktive Beratung. Counseling and Psychotherapy*, Frankfurt 2007.

poradnictwa w poradniach Sieci Uczenia się – Berlin Brandenburg e.V. od roku 2006 do 2008³⁰.

Rysunek 2. Typy poradnictwa od 2006 do 2008 roku w poradniach Sieci Uczenia się Berlin – Brandenburg e.V.

Kolumna C – Poradnictwo informacyjne

Kolumna E – Poradnictwo sytuacyjne

Kolumna G – Poradnictwo biograficzne

Dając się odczytać z rysunku ogólna tendencja pokazuje, jak duże jest znaczenie przekazywania informacji (poradnictwo informacyjne) w procesie poradniczym w zakresie edukacji dalszej. Przez lata udokumentowano przynajmniej 40% wszystkich porad jako porady informacyjne. Odsetek porad, które zostały udokumentowane jako porady sytuacyjne, wzrósł od trzeciego kwartału 2006 z około 33,2% do ponad 40%. Poradnictwo w zakresie edukacji dalszej przejmuje na siebie w coraz większym stopniu zadanie udzielania informacji na temat aktualnych tendencji dotyczących wykształcenia, edukacji dalszej oraz rynku pracy. Jednocześnie ważną częścią poradnictwa w zakresie

³⁰ Dziękuję Sieci Uczenia się Berlin – Brandenburg e.V. za możliwość skorzystania z danych i ich opracowania. Na rysunku przedstawiono tendencję ogólną i ujęto wszystkie udokumentowane porady, których udzielono w czterech poradniach edukacji dalszej („Lernläden”) sieci uczenia się w tym okresie. Liczb bezwzględnych nie ujęto na rysunku z powodu prawnej ochrony danych.

edukacji dalszej stały się porady refleksyjne i sytuacyjne. Kształtujące się na poziomie ponad 40% w roku 2008 porady sytuacyjne stanowią ważną formę wyjaśniania aktualnych potrzeb działania, sprzężonych z kwestiami edukacyjnymi. Porady biograficzne stanowią najmniejszą część porad, wymagają jednak sporego nakładu czasu i dlatego mają dużą wartość nie tylko dla radzących się, ale również dla organizacji poradniczych. W ramach tego typu poradnictwa w ostatnich latach finansowano programy dodatkowe, takie jak coaching w edukacji specjalnych grup docelowych.

Mimo że w obszarze edukacji dorosłych punktem wyjścia jest koncepcja poradnictwa edukacji dalszej, które w systemie wspieranym ze środków publicznych jest służbą społeczną i ofertą samorządu lokalnego, to nie da się nie zauważyć zjawiska rozwoju prywatnych i firmowych wewnętrznych usług poradniczych (coaching, doradztwo personalne i dotyczące rozwoju kadr). W wielu starych krajach związkowych poradnie edukacji dalszej były tworzone w latach 70. i 80. XX wieku. Liczne pochodzące z tego okresu placówki zostały już zamknięte, najczęściej z powodu oszczędności w budżetach publicznych. Nowy okres wsparcia rozpoczął się wraz z programem „Uczące się regiony” („*Lernende Regionen*”) i programem kontynuującym „Uczenie się w terenie” („*Lernen vor Ort*”). Jednakże finansowanie z budżetów publicznych albo ze składek prywatnych spotyka się przez te wszystkie lata z trudnościami.

Poradnictwo w zakresie uczenia się jako temat dyskusji o edukacji dalszej

Od połowy lat 90. XX wieku poradnictwo dotyczące uczenia się jest problematyką, która w badaniach edukacji dalszej cieszy się ogromnym zainteresowaniem³¹. W dyskusji nad poradnictwem dotyczącym uczenia się porusza się ogólne tematy związane z pedagogicznymi działaniami poradniczymi. Dyskusja ta wybiega daleko poza kwestie dydaktyczne. Jej akcent przesunął się z psychologicznych problemów uczenia się na problemy rozwoju kompetencji, a także na kwestie ogólnego wsparcia kompetencji uczenia się. Aktualność tej dyskusji polega na odniesieniu do debat dotyczących autonomicznego uczenia się całościowego. Poradnictwo dotyczące uczenia się jest rozumiane tutaj jako dydaktyczna koncepcja postępowania w ramach kursu i opiera

---

³¹ Zob. M. Kemper, R. Klein, *Lernberatung. Gestaltung von Lernprozessen in der beruflichen Weiterbildung*, Baltmannsweiler 1998; M. Rohs, B. Käpplinger, *op. cit.*; H. Pätzold, *Lernberatung und Erwachsenenbildung. Grundlagen der Berufs- und Erwachsenenbildung*, Baltmannsweiler 2004; *Die Lernberatungskonzeption. Grundlagen und Praxis*, red. R. Klein, G. Reutter, Baltmannsweiler 2005; P. Faulstich, H. Forneck, J. Knoll, *Lernwiderstand – Lernumgebung – Lernberatung. Empirische Fundierungen zum selbstgesteuerten Lernen*, Bielefeld 2005; P. Kossack, *op. cit.*; J. Knoll, *Lern- und Bildungsberatung. Professionell beraten in der Weiterbildung*, Bielefeld 2008.

się na kognitywistycznej i konstruktywistycznej teorii uczenia się³² albo na podmiotowej teorii uczenia się Klausa Holzkampa³³. Poradnictwo dotyczące uczenia się po raz pierwszy zostało potraktowane jako kwestia związana z dydaktyką dorosłych przy okazji wprowadzania reform oświatowych w latach 60. i 70. XX wieku.

Poradnictwo dotyczące uczenia się wskazuje możliwości uczenia się, nie ogranicza się jednak do przekazywania techniki pracy umysłowej, lecz jest również psychologicznym poradnictwem uczenia się, poprzez to, że przyczynia się do przezwyciężenia specyficznych zahamowań i trudności w uczeniu się. W centrum samodzielnego uczenia się nieodzowny jest doradca. Poradnictwo uczenia się dotyczy również pracy z środkami dydaktycznymi i wprowadza w możliwości wykorzystania technologii nauczania. Jako poradnictwo specjalistyczne może w mniejszym stopniu działać w ramach ogólnego poradnictwa edukacyjnego, lecz musi być prowadzone bezpośrednio przez nauczającego³⁴.

W latach 70. XX wieku środek ciężkości poradnictwa uczenia się stanowiło radzenie sobie z zahamowaniami i trudnościami w uczeniu się. Ogólnie poradnictwo uczenia się pomyślane było jako psychologiczne wsparcie uczenia się w trakcie kursu. Poradnictwo uczenia się było przede wszystkim adresowane do grup nieuczestniczących w edukacji (*bildungsferne*) i do osób w trudnym położeniu społecznym. U jego podstaw znajdowała się koncepcja grup docelowych, do której nowsze wizje poradnictwa już się nie odwołują. W ramach kursów i seminariów realizowanych na podstawie ustawy o promocji zatrudnienia oraz kursów alfabetyzacji rozwinęło się i wdrożone zostało poradnictwo uczenia się. Poradnictwo uczenia się było wcześniej opcjonalnym sposobem postępowania metodycznego w trakcie kursu, a nie nadrzędną zasadą dydaktyczną. Elisabeth Fuchs-Brüninghoff klasyfikuje występujące problemy w uczeniu się i umieszcza je na różnych płaszczyznach:

Jeśli chce się sklasyfikować problemy w uczeniu się na płaszczyźnie synchronicznej, to dają się one podzielić na trzy grupy. A mianowicie problemy w uczeniu się,

- które tkwią w osobowości poszczególnych uczestników,
- które wynikają z interakcji w grupie oraz
- które mają związek z przedmiotem uczenia się i jego przekazywaniem, a więc także z osobą nauczającego³⁵.

---

³² M. Kemper, R. Klein, *op. cit.*; H. Siebert, *Selbstgesteuertes Lernen und Lernberatung. Neue Lernkulturen in Zeiten der Postmoderne*, Neuwied-Kriftel 2001.

³³ P. Faulstich, H. Forneck, J. Knoll, *op. cit.*

³⁴ W. Schulenberg, *Strukturplan für den Aufbau des öffentlichen Weiterbildungssystems in der Bundesrepublik Deutschland*, Stuttgart 1975, s. 63.

³⁵ E. Fuchs-Brüninghoff, *Lernberatung*, [w:] *Deutsches Institut für Erwachsenenbildung Zusammenstellung von Texten von Elisabeth Fuchs-Brüninghoff*, s. 9, http://www.die-frankfurt.de/esprid/dokumente/doc-1991/fuchs-brueninghoff_91_02.pdf [dostęp: 13.03.2013].

Ta klasyfikacja rekonstruuje trójkąt dydaktyczny (grupa, kierownik kursu/temat i uczestnicy), w którego centrum znajdują się problemy w uczeniu się. Elementem konstytuującym poradnictwo uczenia się jest zatem problem. Wymiar ten lokuje się w punktach styku pomiędzy aktualnie istniejącą sytuacją uczenia się a biografią edukacyjną uczącego się. Głównym sposobem rozwiązywania problemów uczącego się jest rozmowa poradnicza:

[...] Rozmowy poradnicze zorientowane są na wymagania praktyki, analizują w związku z tym nie tylko to, co minęło, lecz służą także zmianie zachowań uczenia się i postępowania w sytuacjach codziennych. W tym sensie poradnictwo uczenia się jest poszukiwaniem rozwiązań dla barier i stagnacji w procesie uczenia się i dla trudności z stosowaniem wyuczonych treści w życiu codziennym³⁶.

Ponieważ historia życia i umiejscowione w niej problemy wiążą się z problemami w procesie uczenia się, poradnictwo w zakresie uczenia się ma umożliwić pozytywną zmianę w zachowaniach związanych z uczeniem się w życiu codziennym. Tym samym poradnictwo uczenia się jest pomyślane jako pomoc psychospołeczna. Wykracza ono poza sytuację poradniczą, a także poza sytuację nauczania i uczenia się oraz jest częścią ogólnej pomocy w radzeniu sobie w życiu. Wraz z pojawieniem się nowszych koncepcji poradnictwa uczenia się na drugi plan schodzą koncepcje pomagania, traktowane jako modele deficytów³⁷. W nowszych koncepcjach podkreśla się odpowiedzialność każdej osoby za swój proces uczenia się. Poradnictwo dotyczące uczenia się nie jest już adresowane tylko do ludzi, którzy doświadczają trudności i problemów w uczeniu się, lecz do wszystkich uczących się. Tym samym akcent przesunął się z udzielania pomocy na dydaktyczną zasadę sekwencji praktycznego zastosowania. W wyniku indywidualizacji procesów uczenia się i coraz większego wpływu nowych technologii poradnictwo w zakresie uczenia się staje się społeczną sferą refleksyjnego samoupewniania się w procesie uczenia się.

Poradnictwo uczenia się w koncepcji Marity Kemper i Rosemarie Klein

W koncepcji autorstwa Marity Kemper i Rosemarie Klein poradnictwo uczenia się zakłada zarówno refleksyjne podejście do indywidualnych i samodzielnych procesów uczenia się, jak i refleksję w grupie³⁸. Opierając się na elementach koncepcji interakcji skoncentrowanej na temacie (TCI) autorstwa Ruth Cohn i konstruktywistycznej teorii

---

³⁶ *Ibidem.*

³⁷ Ch. Schiersmann, H.U. Thiel, *op. cit.*, s. 896.

³⁸ M. Kemper, R. Klein, *op. cit.*

uczenia się, autorki stworzyły zasady i związane z nimi metody poradnictwa w zakresie uczenia się. Nauczanie i uczenie się nie są tu już głównymi punktami, to raczej jednostka znajduje się teraz w centrum zainteresowania. Oprócz rozmów poradniczych, które w sytuacji uczenia się mogą być ulokowane wszędzie, M. Kemper i R. Klein wymieniają także takie metody, jak dzienniki uczenia się, konferencje uczenia się, otwarte centra uczenia się (*Lernquellenpool*) oraz feedback.

Omawiana koncepcja jest jeszcze mocno zorientowana na grupę uczących się. Poradnictwo uczenia się pojmowane jest obecnie również jako forma indywidualnego wsparcia w procesie autonomicznego uczenia się jednostki. Według Horsta Sieberta poradnictwo uczenia się jest pojęciem komplementarnym wobec autonomicznego uczenia się³⁹. W podejściu konstruktywistycznym poradnictwo uczenia się, uczenie autonomiczne oraz konstruktywistyczna teoria uczenia to trzy filary koncepcji teoretycznej.

Dekonstrukcja debaty na temat poradnictwa uczenia się

Poglądy Petera Kossacka, który koncepcję poradnictwa uczenia w obszarze edukacji dalszej ujmuje z perspektywy poststrukturalizmu oraz gramatologii i dekonstrukcjonizmu, wskazują na nowe podejście do tematu poradnictwa uczenia się⁴⁰. Peter Kossack analizuje specjalistyczną literaturę andragogiczną na temat poradnictwa uczenia się i wychodzi z założenia, że poradnictwo uczenia się nie jest empirycznym stanem rzeczy, lecz wytworem dyscypliny naukowej. Za pomocą pojęć autonomii, zasobów, struktury relacji pomiędzy doradcą a radzącym się, jak również posługując się pojęciem podmiotu, P. Kossack „dekonstruuje” dyskusję w zakresie poradnictwa uczenia się.

Przykładowe wyniki interdyscyplinarnych badań poradnictwa Christiane Schiersmann i Heinza-Ulricha Thiela: koncepcja synergetyczna

Na synergetyce autorstwa Hermanna Hakena i Güntera Schiepeka⁴¹ opierają się głównie Christiane Schiersmann i Heinz-Ulrich Thiel⁴². W synergetyce abstrakcyjna teoria systemowa jest wykorzystywana w celu opisywania i objaśniania procesów samoorganizacyjnych. Ma ona swój początek w paradygmacie nauk przyrodniczych i zawiera wiele elementów, które znane są z teorii systemowej Niklasa Luhmanna. Jednocześnie chodzi o niezależny rozwój teoretyczny modelu synergetycznego, rozwój

³⁹ H. Siebert, *op. cit.*, s. 98.

⁴⁰ P. Kossack, *op. cit.*

⁴¹ Zob. H. Haken, G. Schiepek, *Synergetik in der Psychologie*, Göttingen 2010.

⁴² Ch. Schiersmann, H.U. Thiel, *op. cit.*

ten w większym stopniu zorientowany jest na dynamikę, efekty i działania w paradygmacie systemowym. Zasady generyczne (*generische Prinzipien*), jedno z głównych pojęć w tym modelu teoretycznym, opisują warunki i dynamikę systemów, podkreślając silne wzajemne oddziaływanie różnych elementów systemu. Ważne są przede wszystkim te zasady, które w systemie wywołują procesy zasadniczych zmian. Przyjmując perspektywę systemową oraz opierając się na wynikach badań psychoterapii, koncepcja synergetyczna zakłada zmiany warunków kontekstowych, które mają aktywizować wewnętrzne procesy samoregulacji u klienta i radzącego się.

Christine Schiersmann i Heinz-Ulrich Thiel posługują się fazowym modelem struktury procesu poradniczego, przy czym możliwe jest wielorakie „przeskakiwanie tam i z powrotem” pomiędzy różnymi fazami. Podkreśla się także, że pomiędzy wszystkimi fazami możliwe są sprzężenia zwrotne i połączenia oraz że stanowią one raczej regułę niż wyjątek⁴³. Cykliczny model autorstwa Ch. Schiersmann i H.U. Thiela przedstawia kompleksową wizję faz procesu poradniczego. Z jednej strony jest to próba pokazania otwartości i wielowarstwowości komunikacji poradniczej, z drugiej zaś uwidocznienia zawartej tu struktury. Ten kompleksowy model łączy założenie samoorganizacji, przyjęte z kontekstu systemowego, z mechanizmami sytuacji rozmowy⁴⁴. Odwołujący się do synergii model może być wykorzystywany do analizy procesów poradniczych odnoszących się zarówno do indywidualnych osób, jak i organizacji.

Wiltrud Gieseke i Karin Opelt: analizy rozmów i procesów

Wiltrud Gieseke i Karin Opelt⁴⁵ zaproponowały dla obszaru edukacji dalszej i poradnictwa analizę rozmów poradniczych⁴⁶ oraz typologię, co zostało szerzej opisane we wcześniejszej części tekstu. Typologia rozmów może być wykorzystana do ogólnego skategoryzowania rozmowy poradniczej albo do analizy i interpretacji poszczególnych

⁴³ *Ibidem*, s. 96.

⁴⁴ Por. K. Grawe, *Psychologische Therapie*, Göttingen 2000.

⁴⁵ W. Gieseke, K. Opelt, *op. cit.*

⁴⁶ Podejście analizy konwersacyjnej, stosowane w badaniach poradnictwa, podkreśla orientację na codzienność komunikacji doradców, jak również uniwersalne techniki rozmów i działań (W. Nothdurft, U. Reitemeier, P. Schröder, *Analyse asymmetrischer Dialoge*, Tübingen 1994; „Zeitschrift für qualitative Bildungs-, Beratungs- und Sozialforschung” 2000, nr 2 Beratungsforschung). Analiza rozmowy służy poza tym refleksji nad własnym działaniem zawodowym, a tym samym procesowi profesjonalizacji doradcy. Badania koncentrują się na budowaniu kompetencji i odpowiedzialności, czyli statusu eksperta, przez techniki rozmowy (zob. N. Stehr, R. Grundmann, *Expertenwissen. Die Kultur und die Macht von Experten, Beratern und Ratgebern*, Weilerswist 2010), jak również na instytucjonalnych warunkach ramowych. Przyjmując interdyscyplinarną perspektywę, za pomocą analizy konwersacyjnej podejmuje się nadal próby wyłonienia wspólnych cech różnych obszarów poradnictwa (zob. artykuły w: *Quo vadis Beratungswissenschaft?*, red. H. Möller, Wiesbaden 2009).

faz przebiegu rozmowy. Koncepcja W. Gieseke i K. Opelt w dużym stopniu odnosi się do praktyki w zakresie edukacji dalszej. Te trzy typy poradnictwa są osadzone teoretycznie w problematyce decyzji i emocji, ponieważ subiektywne uwarunkowania klienta analizowane są na początku, w czasie trwania procesu radzenia oraz po jego zakończeniu⁴⁷. Widać tu wyraźnie, że zaniebdany w debacie nauk o wychowaniu wymiar emocji powinien być w większym stopniu uwzględniany w procesach edukacyjnych i poradniczych. Właśnie w dyskusji dotyczącej „*Career Management Skills*”, która w kliencie umiejscawia przyszłe kompetencje związane z procesami całościowego uczenia się, nieodzowne jest uwzględnienie aspektów emocjonalnych i „kompetencji emocjonalnych”. Wcześniej w poradniczej debacie dotyczącej kompetencji wymiary emocjonalne nie były w ogóle tematyzowane lub zaledwie w niewielkim stopniu⁴⁸.

Analiza rozmów dotyczących edukacji dalszej

Na podstawie założenia autorstwa Wiltrud Gieseke i Karin Opelt Andrea Müller analizuje rozmowy dotyczące edukacji dalszej i definiuje dokładniej poradnictwo sytuacyjne oraz zorientowane na biografię⁴⁹. Znaczenie fazy refleksyjnej i fazy swobodnej narracji klienta jest większe w rozmowach zorientowanych na biografię niż w sytuacyjnych rozmowach poradniczych. Autorka ustaliła także, że technika zadawania pytań stosowana przez doradcę jest rozstrzygająca dla określenia, o jaki typ rozmowy poradniczej chodzi. Należy wyjść od tego, że podejścia skoncentrowane na kliencie, eklektyczne, systemowe i zorientowane na rozwiązanie oraz inne prowadzą do najróżniejszych typów radzenia. Postulat rozróżnienia pytań prawdziwych i nieprawdziwych wyłania się u A. Müller po przeprowadzeniu analizy konwersacyjnej materiału. Pytania prawdziwe charakteryzują się tym, że wynikają z naturalnego przebiegu rozmowy oraz sprzyjają autentyczności rozmowy i zachowania doradcy. Pytania nieprawdziwe, które częściej występują w poradnictwie sytuacyjnym, to po części sztuczne interwencje, służące ukrytemu sterowaniu klientem. Dzięki analizie autorstwa A. Müller staje się jasne, że poradnictwo edukacji dalszej musi być pojmowane jako przestrzeń autorefleksji, w której klienci powinni mieć możliwość swobodnego wyrażania się. Ukryte sterowanie,

⁴⁷ Por. W. Gieseke, *Lebenslanges Lernen und Emotionen. Wirkungen von Emotionen auf Bildungsprozesse aus beziehungstheoretischer Perspektive. Erwachsenenbildung und lebensbegleitendes Lernen*, Bielefeld 2007, s. 199.

⁴⁸ G. Krötzl, „*Career Management Skills*” – ein Kernelement der Strategien zu Lifelong Guidance, „Magazin Erwachsenenbildung” 2010, <http://erwachsenenbildung.at/magazin/artikel.php?aid=3378&mid=3360> [dostęp: 1.02.2011].

⁴⁹ Por. A. Müller, *Weiterbildungsberatung. Qualitative Analyse von Interaktions- und Prozessverläufen situativer und biographieorientierter Weiterbildungsberatungsgespräche*, Berlin 2005.

inicjowane również przez zachowanie doradcy, może doprowadzić bardzo szybko do ograniczenia swobodnego rozwoju rozmowy.

Analiza poradnictwa edukacyjnego i poradnictwa dotyczącego kwalifikacji

Podobnie usytuowana jest koncepcja Clintona Enocha, który za pomocą technik analizy rozmowy bada rozmowy z obszaru poradnictwa edukacyjnego i poradnictwa w zakresie kwalifikacji⁵⁰. W centrum jego analizy znajduje się wymiar przekazywania wiedzy w procesach poradniczych, badany na przykład przez analizy rozmów poradniczych w sprawach zawodowych. Rozważa się tu w większym stopniu aspekt poradnictwa informacyjnego. Clinton Enoch nie uwzględnia ogólnego podziału na poradnictwo eksperckie i procesowe, zamiast tego na nowo ujmuje teoretycznie poradnictwo za pomocą socjologicznej i fenomenologicznej koncepcji komunikacji⁵¹. Analizy rozmów pokazują bardzo wyraźnie, że dla klienta wysoką subiektywną wartość ma również „wiedza” oraz sekwencje poradnicze przekazujące informacje. Informacje i wiedza są naznaczone emocjami, dają się określić z punktu widzenia teorii komunikacji, jednocześnie są elementami sterującymi procesem poradniczym i komunikującym. Badania kontekstualizacji poradnictwa, dotąd raczej mało znana dziedzina, pokazują, w jak dużym stopniu instytucjonalne cele i wytyczne określają płaszczyznę komunikacji i wyznaczają jej ramy.

Rozumienie profesji wśród doradców

Kontekst poradnictwa analizuje również Sandra Tiefel⁵². Opierając się na wywiadach z doradcami, skupia się ona na profesjonalnej samoświadomości na przykładzie poradnictwa wychowawczego oraz rodzinnego. Pojęcie refleksji tworzy tu teoretyczne centrum. Tej nadrzędnej kategorii autorka podporządkowuje cztery, wyróżnione empirycznie, sposoby postępowania w roli profesjonalnej:

- 1) wiedzę refleksywną (*reflexives Wissen*) („tworzenie nowego”, zwiększenie samoreferencyjności),

---

⁵⁰ C. Enoch, *Dimensionen der Wissensvermittlung in Beratungsprozessen. Gesprächsanalysen der beruflichen Beratung*, Wiesbaden 2011; por. W. Gieseke, B. Käßlinger, S. Otto, *Prozessverläufe in der Beratung analysieren – ein Desiderat. Begründung und Entwicklung eines Forschungsdesigns*, „Report. Zeitschrift für Weiterbildungsforschung” 2007, nr 1.

⁵¹ P. Sloterdijk, *Mikrosphärologie. Sphären I: Blasen*, Frankfurt/Main 1998.

⁵² S. Tiefel, *Beratung und Reflexion. Eine qualitative Studie zu professionellem Beratungshandeln in der Moderne*, Wiesbaden 2004.

- 2) wiedzę o strukturach („wariacja tego, co minęło”, dysponowanie zasadami konstrukcji),
- 3) wiedzę o regułach („świadoma adaptacja”, dysponowanie jednoznacznymi schematami kognitywnymi),
- 4) wiedzę praktyczną („adaptacja rutynowa”, schematy bodziec–reakcja)⁵³.

Typy idealne składają się z nieuświadomionych norm, rutynowych schematów działania i ich habitualnych sposobów zastosowania u różnych doradców. Autorka konkluduje: „Každy z czterech zdefiniowanych typów wiedzy refleksyjnej [*Reflexionswissen*] cechuje inne podejście do kompleksowości, które daje się wyraźnie zrekonstruować na podstawie stopnia świadomości wiedzy i niewiedzy, względnie stopnia zaufania i wątplenia”⁵⁴. Interesujące jest studium autorstwa S. Tiefel w odniesieniu do przyszłości wszystkich profesjonalnych usług poradniczych. W przyszłości ważne będą empiryczne badania pola napięcia między instytucjonalnymi przestrzeniami działania a osobistymi uwarunkowaniami doradców. Uwzględnienie kontekstu społecznego oraz kultury profesjonalnej autorefleksji jest ważne dla zaznaczenia punktów wspólnych i różnic wobec innych świadczeń poradniczych.

Napięcia w poradnictwie dotyczącym zakładania działalności gospodarczej

Warunki podstawowe profesjonalnych struktur poradniczych badane są także przez Cornelię Maier-Gutheil⁵⁵. W analizie kompleksowych procesów poradniczych dotyczących zakładania działalności gospodarczej (*Existenzgründungsberatung*) pokazuje ona ekstremalnie trudne napięcia pomiędzy wspieraniem a obowiązkiem kontroli w tego rodzaju świadczeniach poradniczych. Cechą wszystkich ofert poradniczych jest to, że są one umiejscowione w punktach instytucjonalnego styku, co sprawia, że zadania poradnicze stają się częściowo nieczytelne i sprzeczne. Szczególnie w poradnictwie dotyczącym zakładania działalności gospodarczej paradoksalna struktura jest głównym problemem osób tu pracujących. Z jednej strony poradnictwo to powinno oferować obszerne świadczenia wspierające przyszłą samodzielność, z drugiej zaś analiza interakcji pokazuje mocno pouczający sposób postępowania, wpisany w tę formę poradnictwa. Dokonując szczegółowej analizy procesów poradniczych, autorka dociera do dwóch biegunów – „edukacji” i „wychowania”, które charakteryzują różne oblicza oferty poradniczej.

⁵³ *Ibidem*, s. 261.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ C. Maier-Gutheil, *Zwischen Beratung und Begutachtung. Pädagogische Professionalität in der Existenzgründungsberatung*, Wiesbaden 2009.

Konteksty sankcji w poradnictwie

Problematyka instytucjonalnego kontekstu poradnictwa związanego z aspektem sankcji dotyczy szczególnie ofert poradniczych ARGE⁵⁶ i „Jobcenter”⁵⁷. Występuje tutaj kwestia skomplikowanej profesjonalnej roli doradców, ponieważ założenia humanistyczne i aspekt sankcji tworzą trudne środowisko pracy. Konsekwentnie nie wszystkie kontakty z klientami definiowane są tu jako porada. To, że klasyczne rozróżnienie między poradą a pośredniczeniem jest niewystarczające, jest według prawa socjalnego (*SGB – Sozialgesetzbuch*) w kontekście sytuacji wielu osób otrzymujących pomoc aż nadto wyraźne. Reiner Göckler mówi o „sankcjonowaniu” jako trzeciej formie interakcji poradniczej, oprócz porady i pośredniczenia⁵⁸. Podkreśla się⁵⁹, że rozstrzygające dla wewnętrznej i zewnętrznej akceptacji „państwowych usług poradniczych” jest opracowanie szczegółowej etyki poradniczej, która w sposób refleksyjny odnosiłaby się do debat społecznych⁶⁰.

Modele funkcjonowania poradnictwa edukacyjnego

Wiltrud Gieseke, Ulrike Heuer, Steffi Robak, Claudia Pohlmann, Christina Müller oraz Djamilia Knelke analizowały aktualne modele funkcjonowania podmiotów (*Geschäftsmodelle*) w poradnictwie edukacyjnym⁶¹. Na podstawie przeprowadzonych we wszystkich krajach związkowych badań autorki zidentyfikowały dwa modele referencyjne, które ze względu na profesjonalne standardy warte są polecenia. Są to:

- 1) niezależne organizacje poradnicze: instytucje, które należą do tej formy, są specjalnie utworzonymi do celów poradnictwa edukacyjnego organizacjami z własnymi

---

⁵⁶ ARGE i „Jobcenter” to połączenie agencji pracy i ośrodka pomocy społecznej – przyp. tłum.

⁵⁷ R. Göckler, *Beratung im Sanktionskontext. Sanktionsgespräche in der Grundsicherung für Arbeitssuchende. Theorie und Praxis der Umsetzung*, Tübingen 2009.

⁵⁸ *Ibidem*, s. 327 i nast.

⁵⁹ G. Reutter, *Vom wohlfahrtsstaatlichen Paradigma zum Marktparadigma – aufgezeigt am Wandel der Steuerungsformen der Bundesagentur für Arbeit*, [w:] *Steuerung und Organisation in der Weiterbildung*, red. S. Hartz, J. Schrader, Bad Heilbrunn 2008; W.E. Schulz, *Counselling ethics. Issues and cases*, Ottawa 2006.

⁶⁰ Również w dziedzinie badań nad poradnictwem dotyczącym edukacji dalszej coraz częściej korzysta się z pojęć przydziału i przymusu, aby podkreślić niedobrowolność poradnictwa (por. W. Gieseke, K. Opelt, *op. cit.*, s. 22). Wiltrud Gieseke nadaje pojęciu porady zasadniczo pozytywne ramy znaczeniowe, które muszą zostać zachowane, aby wytworzyć i zachować akceptację wobec klienta i interesanta (por. W. Gieseke, *Beratung in der Weiterbildung...*).

⁶¹ Zob. *Bildungsberatung im Dialog...*

pomieszczeniami, mają dużą autonomię w odniesieniu do spektrum zadań. Przybierają najczęściej formę stowarzyszeń i są otwarte na grupy docelowe;

2) rozdystrybuowane organizacje poradnicze: organizacje, które należą do tego typu, wyróżniają się silniejszym osadzeniem w strukturach sieci regionalnego krajobrazu edukacji dalszej. Poradnictwo odbywa się w różnych miejscach (np. na uniwersytetach ludowych), niekiedy istnieją tam specjalnie urządzone pomieszczenia. Struktura ta może być opisana jako rozgałęziona sieć placówek. Takie instytucje tworzą również ofertę dla grup docelowych.

Różne modele funkcjonowania wynikają z braku odgórnej strategii (*top-down Strategie*) i polityki edukacyjnej opierającej się na strategii zarządzania (*Governance-Strategie*)⁶². Przeważnie różni aktorzy organizują się na poziomie lokalnym oraz regionalnym i tworzą indywidualne sieci, jak również odpowiednie struktury poradnicze i instytucje. Analiza modeli funkcjonowania pokazuje, że tradycyjne pojęcie instytucji nie jest adekwatne. Poradnictwo i edukacja tworzą płynne, krystaliczne struktury, które wynikają z tymczasowej polityki wsparcia i polityki konkursowej krajów związkowych, federacji oraz Unii Europejskiej. Problematiczna jest instytucjonalna „trwałość” placówek poradniczych wspieranych publicznie. Dla istnienia instytucji poradniczych jest bowiem ważne, aby warunki finansowe były zabezpieczone na dłuższy czas.

Podsumowanie

Badania dotyczące poradnictwa na styku edukacji, zawodu i zatrudnienia pokazują, że w ostatnich latach zaznaczyła się tendencja do silniejszego akcentowania kwestii odpowiedzialności, solidarności oraz koncepcji pomocy⁶³. Nastąpiła zmiana w sposobie

⁶² Implementacja poradnictwa edukacyjnego jako instancji kierującej otwiera nowe perspektywy dla badań nad społecznym usytuowaniem poradnictwa (por. W. Gieseke, *Die Implementierung von Bildungsberatung aus der Governance-Perspektive*, [w:] *Bildungsberatung im Dialog...*). W perspektywie *Governance* rozważane są nowe formy regulacji, które nie kierują się już klasyczną zasadą *top-down* właściwą środkowoeuropejskim formom państw. Badania nad *Governance* zajmują się raczej nowymi formami koordynacji i regulacji w „kompleksowych strukturach instytucjonalnych, w których najczęściej współdziałają instytucje państwowe i prywatne” (A. Benz, *Vorwort*, [w:] *Governance – Regieren in komplexen Regelsystemen. Eine Einführung*, red. A. Benz, Wiesbaden 2004, s. 12). Jeżeli chodzi o poradnictwo, pojawiają się też nowe struktury mieszane, które powinno się badać z zastosowaniem analizy wielopoziomowej. Nadal istnieje niewiele prac, które przyjmują tę koncepcję (por. W. Gieseke, *Die Implementierung...*). Przesunięcie w badaniach z obszaru nauk politycznych i socjologii ku problemowi *Governance* następuje pod wpływem innych przesłanek niż dyskusja z lat 70. XX w., gdy dominowała jeszcze zasada subsydiarności w dziedzinie edukacji dalszej.

⁶³ Zob. F. Nestmann, *Anforderungen an eine nachhaltige Beratung in Bildung und Beruf – Ein Pädoyer für die Wiedervereinigung von „Counselling” und „Guidance”*, [w:] *Zukunftsfeld Bildungs- und Berufsberatung: Neue Entwicklungen aus Wissenschaft und Praxis*, red. M. Hammerer, E. Kanelutti, I. Melter, Bielefeld 2011; L. Mark Savickas i in., *Life designing: A paradigm for career construction in the 21st century*, „Journal of Vocational Behavior” 2009, nr 3.

myślenia także w obszarze coachingu i wewnętrznych form poradnictwa w przedsiębiorstwach – człowiek został ponownie postawiony w centrum.

Wcześniej wykorzystywano poradnictwo w celu emocjonalnej stabilizacji człowieka i by uczynić go znowu zdolnym do pracy, natomiast obecnie chodzi o człowieka z uwzględnieniem jego sytuacji życiowej. Jako przykład można byłoby podać tutaj dyskusję wokół tematu opieki nad dziećmi.

W tym sensie rozwój kadry (*Personalentwicklung*) oznacza rzeczywisty rozwój osoby, także jej prywatnej roli jako matki lub ojca. W założeniach oznacza to odmienne pojmowanie osoby i jednocześnie orientację na „popyt” oraz tworzenie długotrwałych związków z przedsiębiorstwem. Pytanie nie brzmi już: „Jak rozwój kadry i towarzyszące mu oferty poradnicze mogą wspierać jednostkę po to, by wypełniała w przedsiębiorstwie swoje zadania w możliwie optymalny sposób?”, lecz: „W jaki sposób rozwój kadr może optymalnie wspierać jednostkę?”. Przyczyny tego zjawiska związane są ze zmianami demograficznymi, które uzasadniają potrzebę długoterminowych strategii rozwoju kompetencji. W naszym społeczeństwie, zorientowanym na krótkotrwałość i szybki efekt, ta zmiana może zostać wykorzystana w celu podania w wątpliwość teoretycznej podbudowy dotychczasowych koncepcji poradniczych.

CAREER GUIDANCE AS A COMPLEMENTARY STRATEGY TOWARDS LIFELONG LEARNING

Summary

The contribution deals with the overwhelming position of Career Guidance being the counterpart of the strategy of lifelong learning in Europe. This strategically new position of Career Guidance leads to a new underlying theory of how the individual is being conceptualized. Therefore the individual has to adapt to the needs of the performance-oriented society. The history of Career Guidance in educational science, actual theories and newer research outcomes of different counselling settings are discussed which show institutional and individual effects of defense and denial of the reforms. The main thesis is that a theory of Career Guidance – in reference to the concept of lifelong learning – must be rooted in humanism and stress the existential needs of the individual in unsafe economic times.

Keywords: career guidance, counselling, adult education